

MARY HEALY

List do Hebrajczyków

Katolicki
Komentarz
do Pisma
Świętego

w|drodze

MARY HEALY

List do Hebrajczyków

Katolicki Komentarz do Pisma Świętego

Przełożyła Eliza Litak

 Katolicki Komentarz do Pisma Świętego

Tytuł oryginału

Hebrews

© Copyright 2016 by Mary Healy

Originally published in English under the title *Hebrews* by Baker Academic, a division of Baker Publishing Group, Grand Rapids, Michigan, 49516, USA

All rights reserved.

© Copyright for this edition by Wydawnictwo w DRODZE, 2023

Redaktorzy serii – PETER S. WILLIAMSON, MARY HEALY, KEVIN PERROTTA

Redaktor naukowy wydania polskiego – KS. PROF. MARIUSZ ROSIK

Redaktor prowadząca – EWA KUBIAK

Redakcja – AGNIESZKA CZAPCZYK

Korekta – LIDIA KOZŁOWSKA, AGNIESZKA CZAPCZYK

Skład i redakcja techniczna – JÓZEFA KURPISZ

Projekt okładki i layoutu – KRZYSZTOF LORCZYK OP

Opracowanie projektu graficznego okładki na podstawie reprodukcji: CARL BARON VON VITTINGHOFF, *Dwaj kontemplujący mnisi* (1809 r.) oraz ANONIM, *Chrystus trzymający kulę ziemską zwieńczoną krzyżem* (ok. 1600–1680). Ze zbiorów Metropolitan Museum of Art w Nowym Jorku.

NIHIL OBSTAT

Poznań, dnia 16 marca 2023 roku, KS. DR TOMASZ SIUDA, cenzor

IMPRIMATUR

Poznań, dnia 17 marca 2023 roku nr 1214/2023, BISKUP GRZEGORZ BALCEREK, wikariusz generalny

ISBN 978-83-7906-611-7

Wydawnictwo Polskiej Prowincji Dominikanów w DRODZE sp. z o.o.

Wydanie 1

ul. Kościuszki 99, 61-716 Poznań

tel. 61 850 47 52

sprzedaz@wdrodze.pl

www.wdrodze.pl

Druk i oprawa: DRUKARNIA POZKAŁ, Inowrocław

Wydrukowano na LUX CREAM 80 g, vol. 1.6

Spis treści

WSTĘP OD REDAKTORÓW SERII	IX
SKRÓTY I OZNACZENIA	XIII
WPROWADZENIE	XV
SCHEMAT LISTU DO HEBRAJCZYKÓW	XXXVII
Ostateczne słowo Boga (1,1–4)	1
Większy od aniołów (1,5–14)	13
Niewiele mniejszy od aniołów (2,1–18)	25
Pielgrzymi i współuczestnicy (3,1–19)	51
Odpoczynek ludu Bożego (4,1–16)	71
Jezus, nasz wielki arcykapłan (5,1–10)	93
Wezwanie do dojrzałości (5,11–6,20)	107
Kapłaństwo na wzór Melchizedeka (7,1–28)	133
Prawdziwy przybytek i Nowe Przymierze (8,1–13)	157
Odpowiedź Boga na problem grzechu (9,1–28)	175
Zostaliśmy raz na zawsze uświęceni (10,1–18)	215
Ze śmiałością wchodzimy w Bożą obecność (10,19–39)	237
Pochwała wiary (11,1–40)	261
Karcenie przez kochającego Ojca (12,1–29)	305
Miłe Bogu ofiary w życiu codziennym (13,1–25)	339
SUGEROWANE LEKTURY	367
SŁOWNICZEK	369
INDEKS TEMATÓW DUSZPASTERSKICH	373
INDEKS TEKSTÓW WYRÓŻNIONYCH	374
SPIS ILUSTRACJI	376

Wstęp od redaktorów serii

Kościół miał zawsze we czci Pisma Boże, podobnie jak samo Ciało Pańskie (...). Trzeba więc, aby całe nauczanie kościelne (...) żywiło się i kierowało Pismem Świętym. Albowiem w księgach świętych Ojciec, który jest w niebie, spotyka się miłościwie ze swymi dziećmi i prowadzi z nimi rozmowę. Tak wielka zaś tkwi w słowie Bożym moc i potęga, że jest ono dla Kościoła podporą i siłą żywotną, a dla synów Kościoła utwierdzeniem wiary, pokarmem duszy oraz źródłem czystym i stałym życia duchowego.

SOBÓR WATYKAŃSKI II, *DEI VERBUM*, 21

Czy serce nie pałało w nas, kiedy rozmawiał z nami w drodze i Pisma nam wyjaśniał?

LK 24,32

Seria *Katolicki Komentarz do Pisma Świętego* (Catholic Commentary on Sacred Scripture) powstała, by pomóc w posłudze Słowa Bożego w życiu i misji Kościoła. Od czasów Soboru Watykańskiego II wśród katolików narasta głód dogłębnego badania Pisma, w sposób odsłaniający jego związki z liturgią, ewangelizacją, katechezą, teologią oraz życiem osobistym i wspólnotowym. Seria ta odpowiada na to pragnienie, dostarczając przystępne, a zarazem treściwe komentarze do każdej księgi Nowego Testamentu, opierające się zarówno na najlepszych współczesnych badaniach biblijnych, jak i bogatym skarbcu tradycji Kościoła. W tomach tych chcemy przekazać wiedzę naukową oświeconą światłem wiary, jesteśmy bowiem przekonani, że ostateczny cel egzegezy biblijnej stanowi odkrycie tego, co Bóg objawił i co wciąż do nas mówi przez święte teksty. Podstawowymi dla naszego podejścia są zasady, jakich nauczał Sobór Watykański II: po pierwsze, wykorzystywanie historiograficznych i literackich metod w celu odkrycia tego, co zamierzali przekazać autorzy biblijni; po drugie, oparta na modlitwie teologiczna refleksja, pozwalająca zrozumieć święty tekst „w tym samym Duchu, w jakim został napisany” – czyli w kontekście treści i jedności całego Pisma, żywej tradycji Kościoła i analogii wiary (*Dei Verbum*, 12).

Katolicki Komentarz do Pisma Świętego jest skierowany do tych, którzy są zaangażowani w posługę duszpasterską lub się do niej przygotowują, oraz do wszystkich osób zainteresowanych badaniem Pisma w celu głębszego zrozumienia swej wiary, dostarczenia pokarmu dla życia duchowego lub dzielenia się Dobrą Nowiną z innymi. Mając to na uwadze, autorzy koncentrują się raczej na tym, jakie znaczenie ma ten tekst dla wiary i dla życia, niż na technicznych zagadnieniach zajmujących naukowców; wyjaśniają też Biblię codziennym językiem, niewymagającym przekładania na język nauczania i katechezy. Choć seria ta jest napisana z perspektywy wiary katolickiej, autorzy korzystają też z interpretacji proponowanych przez badaczy protestanckich i prawosławnych, żywiąc nadzieję, że tomy te posłużą również chrześcijanom innych tradycji.

Szereg udogodnień ma uczynić te komentarze możliwie najbardziej użytecznymi. W tym tomie wykorzystano tekst biblijny zaczerpnięty z New American Bible Revised Edition (NABRE), które to tłumaczenie zostało zatwierdzone do liturgicznego użytku w Stanach Zjednoczonych¹. By pomóc czytelnikom korzystającym z innych tłumaczeń, wskazano i wyjaśniono najważniejsze różnice między NABRE i innymi często używanymi tłumaczeniami (RSV, NRSV, JB, NJB i NIV)². Po każdym fragmencie tekstu biblijnego zamieszczono listę odnośników do odpowiednich innych ustępów Pisma, punktów *Katechizmu Kościoła katolickiego* i miejsc, w których dany fragment został wykorzystany w rzymskim *Lekcjonarzu*. Potem następuje egzegeza, mająca w jasny i interesujący sposób wyjaśnić zarówno oryginalny, historyczny kontekst tekstu, jak i jego nieprzemijające znaczenie dla chrześcijan. Sekcja *Rozważanie i zastosowanie praktyczne* ma pomóc chrześcijańskim czytelnikom odnieść Pismo do własnego życia – odpowiada na pytania podnoszone przez dany tekst, proponuje jego duchową interpretację zaczerpniętą z chrześcijańskiej tradycji i dostarcza sugestii co do jego wykorzystania w katechezie, kaznodziejstwie czy innych formach posługi duszpasterskiej.

W całym tomie rozproszone są wyróżnione teksty zatytułowane *Tło biblijne*, podające informacje historyczne, literackie lub teologiczne, oraz *Żywa tradycja*, w których

¹ W polskim tłumaczeniu, jeśli nie zaznaczono inaczej, wykorzystano: *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu. Biblia Tysiąclecia*, wyd. piąte na nowo opracowane i poprawione, Wydawnictwo Pallottinum, Poznań 2003 – przyp. tłum.

² Odnosi się to także do polskich przekładów Pisma Świętego – przyp. tłum.

znajdują się adekwatne teksty z pobiblijnej tradycji chrześcijańskiej, w tym cytaty z dokumentów kościelnych oraz z pism świętych i ojców Kościoła.

W każdym tomie zamieszczono mapy, a także słowniczek, w którym wyjaśniono zarówno najważniejsze pojęcia z tekstów biblijnych, jak i terminy odnoszące się do teologii i egzegezy – oznaczono je w komentarzu za pomocą krzyża (†)³. By tomy te były jeszcze bardziej użyteczne, uwzględniono w nich listę sugerowanych lektur, indeks tematów duszpasterskich oraz indeks informacji zawartych w wyróżnionych tekstach (*Tło biblijne* i *Żywa tradycja*). Dalsze źródła, w tym pytania do osobistego rozważania lub do dyskusji, można znaleźć na stronie serii: www.CatholicScriptureCommentary.com.

Naszym pragnieniem i przedmiotem modlitw jest to, by tomy te były użyteczne, tak „by słowo Pańskie szerzyło się i rozślawiało” (2 TES 3,1) coraz bardziej w Kościele i na całym świecie.

PETER S. WILLIAMSON

MARY HEALY

KEVIN PERROTTA

³ Odsyłacze do słowniczka zamieszczono przy pierwszym wystąpieniu hasła w każdym rozdziale – przyp. red.

List do Hebrajczyków 1,5–14

Prolog Listu do Hebrajczyków zawiera jeden z najbardziej podniosłych opisów Chrystusa w Nowym Testamencie. W kolejnej części (HBR 1,5–14) autor podejmuje się wykazania, że to, co pisze na temat Syna, nie odbiega od wcześniejszych Bożych objawień, lecz pozostaje w pełni z nimi zgodne. W prologu do Syna zostało odniesionych siedem twierdzeń (HBR 1,2–4), tutaj zaś za pomocą siedmiu cytatów ze Starego Testamentu wskazane zostają ich biblijne podstawy. Podawanie tego typu szeregu powiązanych ze sobą cytatów, znanego jako *†katena* (od łacińskiego słowa *catena*, oznaczającego „łańcuch”), było w świecie starożytnym częstą metodą biblijnej interpretacji¹.

Ostatnie zdanie prologu przygotowuje grunt pod kolejną część listu, ogłaszając, że Syn jest „większy od aniołów” i „odziedziczył dostojniejsze od nich imię” (HBR 1,4). Siedem biblijnych cytatów stanowi rozwinięcie tych stwierdzeń, pokazując, że Jezusowe „imię” (czyli Jego tożsamość) jest ni mniej, ni więcej jak „imieniem” samego Boga: Jezus jest Synem (HBR 1,5), Bogiem od Boga (HBR 1,8–9), stwórcą wszechświata i Panem (HBR 1,10), zasiadającym w majestacie po Bożej prawicy (HBR 1,13)². Pierwszy cytat pochodzi z Psalmu 2, zaś ostatni z Psalmu 110 – dwóch kluczowych psalmów, w których autor Listu do Hebrajczyków zakorzenia cały swój wywód na temat tożsamości i roli Jezusa. Oba cytaty są poprzedzone pytaniem: „Do którego z aniołów powiedział Bóg kiedykolwiek...?” (HBR 1,5.13), tworzącym ramę nadającą spójność całemu temu fragmentowi.

¹ Zob. na przykład znalezione w Qumran dokumenty *4QFlorilegium* oraz *4QTestimonia*. Nowotestamentowym przykładem jest RZ 3,10–18.

² Zob. A. Vanhoye, *A Different Priest. The Letter to the Hebrews*, przeł. L. Arnold, Series Rhetorica Semitica, Convivium, Miami 2011, s. 26.

Ta część listu zawiera takie twierdzenia na temat Chrystusa, które dzisiejszym chrześcijanom na pierwszy rzut oka mogą wydawać się obce lub abstrakcyjne. Stanowią one jednak niezbędne wprowadzenie do rozdziału drugiego, w którym zostanie podkreślone człowieczeństwo Jezusa oraz Jego bliskość z nami jako naszego przyjaciela i brata. Tylko uświadamiając sobie najpierw boski majestat Jezusa jako odwiecznego Syna Ojca, możemy w pełni zdać sobie sprawę ze znaczenia faktu, że stał się On jednym z nas.

PIERWSZEŃSTWO SYNA (1,5–6)

⁵*Do którego bowiem z aniołów powiedział [Bóg] kiedykolwiek:*

*„Ty jesteś moim Synem,
Ja Cię dziś zrodziłem”?*

I znowu:

*„Ja będę Mu Ojcem,
a On będzie Mi Synem”?*

⁶*A skoro ponownie wprowadzi Pierworodnego na świat, powie:*

„Niech Mu oddają pokłon wszyscy aniołowie Boży”.

ST: PS 2,7; 2 SM 7,14; PWT 32,43; PS 97,7

NT: DZ 2,33–35; 13,33; RZ 8,29; KOL 1,15,18; AP 1,5

KKK: Chrystus ze swymi aniołami, 331–333; Jezus jako Pan, 446–451

LEKCYONARZ: 1,1–6: Narodzenie Pańskie (msza w dzień); poniedziałek pierwszego tygodnia zwykłego (rok I)

[1,5] Część ta rozpoczyna się pytaniem retorycznym, nawiązującym do idei Boga „mówiącego”, która pojawiła się w wersecie 1: **Do którego (...) z aniołów powiedział Bóg kiedykolwiek...?** Domyślna odpowiedź brzmi: do żadnego z nich! Teraz autor Listu do Hebrajczyków za pomocą siedmiu biblijnych cytatów przypomina, co Bóg „powiedział” na temat swego Syna. Większość tych tekstów pochodzi z Księgi Psalmów – zbioru modlitw leżących w samym sercu kultu sprawowanego przez Izraela.

Pierwsze dwa cytaty zaczerpnięte są z PS 2,7 i 2 SM 7,14, które to wersety odgrywały istotną rolę w mesjańskich nadziejach ludu wybranego. Oba stanowią Boże oświadczenia, poprzez które Bóg obiecuje swą szczególną przychylność synowi Dawida. Po upadku monarchii Dawidowej w VI wieku p.n.e. wydawało się, że obietnice te

zawiodły. Żydzi jednak zaczęli interpretować te fragmenty jako proroctwa odnoszące się do \dagger mesjasza, przyszłego potomka Dawida, który odrodzi królewską dynastię oraz przywróci pokój i pomyślność w Izraelu (IZ 9,5–6; JR 23,5; EZ 34,23–24; OZ 3,5).

Psalms 2 jest psalmem królewskim, pierwotnie skomponowanym na koronację króla Dawidowego. Opisuje on, jak wrogie narody zmawiają się przeciwko Panu i Jego „pomazańcowi”, czyli królowi. W odpowiedzi Bóg śmieje się z nieba z tych próżnych zamysłów oraz uroczyście ogłasza: **Ty jesteś moim Synem, Ja Cię dziś zrodziłem**. Deklaracja ta nie oznaczała, że król był fizycznie zrodzony przez Boga, niczym w jakiejś pogańskiej mitologii, ale że został on przez Boga usynowiony i w szczególny sposób wybrany, by rządzić całą ziemią jako Boży dziedzic i królewski przedstawiciel (PS 2,8–11). Słowo „dziś” odnosi się do dnia jego intronizacji jako króla.

Zwrot **I znowu** stanowi wprowadzenie do kolejnego ogniwa tego biblijnego łańcucha, mianowicie tekstu z 2 SM 7,14. Pochodzi on z proroctwa przekazanego przez Natana Dawidowi po tym, jak ten ostatni dał wyraz swemu pragnieniu, by zbudować Panu „dom” (czyli świątynię). Natan wyjawia, że świątynię zbuduje nie Dawid, lecz jego syn, oraz że Bóg obdarzy królewskiego dziedzica Dawidowego tak wielką przychylnością, że jego królestwo i tron będą trwać na wieki. Za pomocą słów podobnych do tych z PS 2,7 Bóg obiecuje: **Ja będę Mu Ojcem, a On będzie Mi Synem**.

Oba te teksty miały podstawowe znaczenie dla nauczania starożytnego Kościoła, który w Jezusie dostrzegł ich wypełnienie, daleko przekraczające cokolwiek, czego mógł się spodziewać Izrael. Jezus jest synem Dawida zgodnie ze swym ziemskim rodowodem (MT 1,1; ŁK 1,31–32; RZ 1,3). Zarazem jest On też Synem Bożym – już nie tylko przybrany dzieckiem, jak było to w przypadku królów Dawidowych, ale kimś mającym wyjątkową i odwieczną relację z Ojcem. W ewangeliach opisane są dwa kluczowe momenty z życia Jezusa, mianowicie Jego chrzest i przemienienie, kiedy to Ojciec daje świadectwo o Nim za pomocą słów nawiązujących do Psalmu 2: „Tyś jest mój Syn umiłowany”, „To jest Syn mój” (ŁK 3,22; 9,35). Jednak autor Listu do Hebrajczyków, podobnie jak inni nowotestamentowi autorzy, prawdopodobnie przyjmuje, że słowo „dziś” z PS 2,7 odnosi się zwłaszcza do dnia zmartwychwstania Jezusa, w którym Syn obejmuje swoje królewskie dziedzictwo w posiadanie jako Pan całego wszechświata (zob. DZ 13,32–33; RZ 1,3–4).

[1,6] Trzeci cytat jest poprzedzony wyjaśnieniem: **skoro ponownie Bóg wprowadzi Pierworodnego na świat**³. Nie jest jasne, o które dokładnie wydarzenie tutaj chodzi. Niektórzy komentatorzy (w tym św. Jan Chryzostom) uważają, że słowa te odnoszą się do momentu wcielenia Chrystusa; inni (w tym św. Hieronim i św. Grzegorz z Nyssy) są zdania, że dotyczą one powtórnego przyjścia Jezusa⁴. Jednak bardziej prawdopodobne jest, że autor wciąż mówi tu o wydarzeniu opisanym w wersektach 3–5: o Jezusowym zmartwychwstaniu i wyniesieniu do chwały, kiedy to Syn zostaje triumfalnie wywyższony przez Ojca ponad wszystkie zastępy anielskie.

Jezus, jako Pierworodny, cieszy się statusem najstarszego syna, która to pozycja w świecie biblijnym miała ogromne znaczenie. Pierworodny syn otrzymywał od ojca największe błogosławieństwo i przysługiwała mu dwa razy większa część rodzinnej spuścizny niż innym dzieciom (RDZ 27,19; PWT 21,17). Bóg wybrał Izraela na swego pierworodnego spośród wszystkich narodów (WJ 4,22), który to zaszczyt znajdował swe ucieleśnienie w osobie króla. W Ps 89,28 Bóg mówi o królu Dawidowym: „Ja go ustanowię pierworodnym, największym wśród królów ziemi”. Teraz Jezus zostaje objawiony jako ostateczny król Dawidowy, jako pierworodny Syn Boga. Jego status jest wyjątkowy, lecz Bóg ma też inne dzieci (zob. HBR 2,11) – w rzeczy samej istotnym wątkiem Listu do Hebrajczyków jest prawda o tym, że dzięki śmierci i zmartwychwstaniu Chrystusa wszyscy wierzący w Niego mają udział w przysługujących Mu zaszczytach. Podobna idea jest wyrażona w innych pismach Nowego Testamentu, gdzie Jezus zostaje określony mianem „Pierworodnego spośród umarłych” (KOL 1,18; AP 1,5) oraz „Pierworodnego między wielu braćmi” (RZ 8,29; zob. też 4,4–6). W dalszej części tekstu autor Listu do Hebrajczyków pójdzie o krok dalej, odnosząc pojęcie „pierworodni” nie tylko do Chrystusa, ale też do wszystkich ludzi przez Niego odkupionych (HBR 12,23).

Trzeci z biblijnych cytatów ukazuje Boga pouczającego niebiańskiego zastępy w kwestii tego, jak mają zachowywać się w obecności Jego pierworodnego Syna:

³ Greckim słowem przetłumaczonym tu jako „świat” nie jest zwykle wykorzystywane pojęcie *kosmos*, ale *oikoumenē*, oznaczające „świat zamieszkały”. Ponownie pojawia się ono w HBR 2,5, gdzie ewidentnie odnosi się do nowego stworzenia, które rozpoczęło się przy zmartwychwstaniu Chrystusa: „przyszłe *oikoumenē*, o którym mówimy”. Zob. A. Vanhoye, *A Different Priest...*, s. 81.

⁴ Zob. P.E. Hughes, *A Commentary on the Epistle to the Hebrews*, Eerdmans, Grand Rapids 1977, s. 48; L.T. Johnson, *Hebrew...*, s. 78–79; A. Vanhoye, *A Different Priest...*, s. 82.

Niech Mu oddają pokłon wszyscy aniołowie Boży. Mamy tu do czynienia z niezwykle wymownym potwierdzeniem boskiego statusu Syna: jest On godny takiej czci, która należy się wyłącznie Bogu. W dalszej części Listu do Hebrajczyków (12,18–24) zostanie szczegółowo opisana niebiańska łiturgia, w ramach której anielski chór odwiecznie oddaje cześć Bogu i do udziału w której zaproszeni są wszyscy odkupieni, by świętować zwycięstwo odniesione przez Chrystusa.

Cytat ten wydaje się być połączeniem PWT 32,43 oraz PS 97,7 według ich wersji podanej w łSeptuagincie⁵. Trzydziesty drugi rozdział Księgi Powtórzonego Prawa zawiera hymn Mojżesza, stanowiący zapis ostatnich słów skierowanych przez patriarchę do Izraelitów tuż przed wkroczeniem do Ziemi Obiecanej. W hymnie tym Mojżesz zapowiada ostateczną porażkę nieprzyjaciół Izraela oraz wybawienie przez Boga swego ludu. Końcowy, kulminacyjny werset brzmi: „radujcie się, niebioso, razem z Nim, niech pokłon przed Nim złożą wszyscy synowie Boga” (PWT 32,43 LXX). Zwrot „synowie Boży” jest w Biblii często używany w odniesieniu do aniołów⁶ – Mojżesz wzywa zatem nawet anielskie zastępy, by oddawały cześć Bogu z powodu wielkiego zwycięstwa, jakie dał On swemu ludowi. Przywołując ten fragment, autor Listu do Hebrajczyków ma świadomość jego szerszego kontekstu, którym są całe dzieje wędrówki Izraela przez pustynię i zajęcia Ziemi Obiecanej. Jak zostanie wykazane w dalszej części tekstu, te wydarzenia z przeszłości stanowią prefigurację nowego i wspanialszego eksodusu oraz dziedzictwa, do którego Jezus wprowadzi swój lud (HBR 3,7–4,11). A zatem choć w tekście oryginalnym zwrot „niech Mu oddają pokłon” odnosi się do kultu Boga, w Liście do Hebrajczyków jest on zinterpretowany jako słusznie dotyczący Syna, któremu aniołowie muszą kłaniać się z uwielbieniem.

⁵ Jak w wielu innych przypadkach, podany w Septuagincie przekład obu tych tekstów różni się nieco od hebrajskiego oryginału (a zatem również od podstawowych współczesnych przekładów, opierających się na wersji hebrajskiej). Septuaginta niekiedy podaje twórcze parafrazy oryginału, a niekiedy stanowi przekład odmiennej wersji hebrajskiego tekstu od tych, które przetrwały do dzisiaj. Czytelnicy powinni pamiętać, że większość psalmów z Septuaginty jest ponumerowana w sposób inny niż w hebrajskiej Księdze Psalmów (np. PS 97 to PS 96 LXX). W niniejszym komentarzu podawana jest numeracja zgodna z tą wykorzystywaną w Biblii Tysiąclecia, opierającą się na wersji hebrajskiej – i to nawet wówczas, gdy mowa jest o przekładzie danego psalmu według Septuaginty.

⁶ Zob. HI 1,6; 2,1; PS 29,1; 89,7.

W związku z tym, jak duże znaczenie jest przypisywane aniołom w HBR 1,5–14, rodzi się pytanie: dlaczego są one tak bardzo istotne? Dlaczego autor Listu do Hebrajczyków uznaje za konieczne poświęcenie tyle miejsca kwestii wyższości Jezusa nad aniołami? Większość chrześcijan przeważnie nie zastanawia się wiele nad tymi istotami, choć co jakiś czas stają się one przedmiotem przejściowej mody. Jednak z punktu widzenia starożytnych Żydów aniołowie odgrywali wzniosłą rolę Bożych przedstawicieli (WJ 14,19; LB 22,22), przekazicieli przymierza i prawa (DZ 7,53; GA 3,19; HBR 2,2), opiekunów poszczególnych narodów (DN 12,1; SYR 17,17) oraz członków niebiańskiego dworu, czyli świty towarzyszącej Bogu (HI 2,1; PS 89,6; TB 12,15). Spekulacje na temat aniołów rozrosły się w całą naukę, angelologię, szczegółowo omawiającą ich naturę, hierarchię oraz sposoby ingerowania w ludzkie sprawy z zarówno dobrymi, jak i złymi tego skutkami⁷. Z tak intensywnym zainteresowaniem aniołami wiązało się niebezpieczeństwo, że zaczną być oni traktowani jak równi samemu Bogu, bez uwzględnienia faktu, iż są istotami stworzonymi. Niektórzy ludzie ulegli wręcz pokusie oddawania im czci (zob. KOŁ 2,18) – błąd ten zdarza się gdzieś tam również dzisiaj, choć może częstszą pomyłką jest obecnie całkowite ignorowanie roli odgrywanej przez aniołów. Autor Listu do Hebrajczyków, podobnie jak inni pisarze nowotestamentowi, potwierdza prawdę o istnieniu aniołów oraz szlachetnych funkcjach przez nich spełnianych, zarazem jednak podkreślając ich niższość względem Jezusa. Jako istoty stworzone, aniołowie są sługami, oddającymi cześć Synowi i wykonującymi Jego polecenia.

Psalm 97 jest pieśnią pochwalną, głoszącą wyższość Boga ponad „wszystkimi bogami” – czyli bożkami, aniołami i wszelkimi innymi istotami, którym ludzie mogą chcieć oddawać cześć. Zamiast tego wielbijmy Boga! Dla autora Listu do

⁷ Spośród ł międzytestamentalnych tekstów żydowskich na temat aniołów należy wspomnieć choćby następujące pozycje: *Księga Jubileuszów*, 2, 2; 35, 17; *Pierwsza Księga Henocha*, 9, 3; 12, 2; 20, 5; 71, 1; *Druga Księga Henocha*, 22, 6; 29, 1; *Testament Lewiego*, 18, 5; *Czwarta Księga Henocha*, 4, 10–11; zaś spośród zwojów z Qumran są to *Pieśni święcenia szabatu* (4Q400–407; 11Q17).

Hebrajczyków to kolejne potwierdzenie faktu, że Jezusowi słusznie należy się kult przysługujący jedynie Bogu.

SLUDZY I SYN (1,7–12)

⁷*Do aniołów zaś mówi:*

*„Aniołów swych czyni wichrami,
sługi swe płomieniami ognia”.*

⁸*Do Syna zaś:*

*„Tron Twój, Boże, na wieki wieków,
berło sprawiedliwości berłem królestwa Twego.*

⁹*Umiłowałeś sprawiedliwość, a znieawidziłeś nieprawość,
dlatego namaścił Cię, Boże, Bóg Twój
olejkiem radości bardziej niż równych Ci losem”.*

¹⁰*Oraz:*

*„Ty, Panie, na początku osadziłeś ziemię,
dziełem też rąk Twoich są niebiosa.*

¹¹*One przeminają, ale Ty zostaniesz,
i wszystko jak szata się zestarzeje,
i jak płaszcz je zwiniiesz,
jak odzienie, i odmienią się.*

Ty zaś jesteś Ten sam, a Twoje lata się nie skończą”.

ST: PS 45,7–8; 102,26–28; 104,4; IZ 34,4; 61,1–3

NT: ŁK 4,18; DZ 10,38; HBR 12,26–27; 13,8

KKK: Chrystus Król, 668–672, 2816–2821; tylko Bóg JEST, 212–213

Dalszy ciąg łańcucha cytatów stanowią trzy teksty biblijne, jeszcze bardziej podkreślające kontrast między aniołami a Synem. Zgodnie z wiarą żydowską nieskończona przepaść oddziela Boga od tego, co Nim nie jest. Do porządku stworzeń należą nawet aniołowie. Syn jednak nie jest jego częścią, co List do Hebrajczyków wykazuje w oparciu o żydowskie Pisma. W tym miejscu łańcuch cytatów osiąga zapierające dech w piersiach crescendo, gdyż Syn po raz pierwszy zostaje tutaj wprost i jednoznacznie nazwany „Bogiem” (w. 8).

[1,7] Czwartym ogniwem łańcucha cytatów jest zaczerpnięta z Septuaginty wersja ps 104,4. Psalm ten jest hymnem wysławiającym Boże panowanie nad całym stworzeniem. Wbrew błędnym wyobrażeniom pogan, psalmista z poetycką elokwencją ogłasza transcendencję jedyne Boga. Siły natury nie są bogami – pozostają one zaledwie stworzonymi żywiołami, całkowicie pozostającymi pod Bożą kontrolą. Bóg przyodziwia się w światło i podróżuje na skrzydłach wiatru (ps 104,2–3), **aniołów swych czyni wichrami, sługi swe płomieniami ognia**⁸. Obrazy te uwydatniają fakt, że anioły odgrywają rolę służebną, wypełniając przypisane sobie zadania w świecie widzialnym. Biorą udział w zjawiskach naturalnych z Bożego polecenia i według Jego zarządzeń. Za pomocą tego wersetu autor Listu do Hebrajczyków przygotowuje grunt pod dalsze zarysowanie zdecydowanego kontrastu między aniołami a synem.

[1,8–9] W przypadku piątego cytatu autor listu sięga do Psalmu 45, będącego utworem skomponowanym z okazji królewskich zaślubin i interpretowanym później jako prorocstwo mesjańskie. W tekście tym psalmista wychwala boskie cnoty króla i jego imponujące czyny. Choć król ten jest człowiekiem – „najpiękniejszym z synów ludzkich” (ps 45,3) – autor korzysta z licencji poetyckiej, ośmielając się określić go mianem „Boga” (ps 45,7)⁹: **Tron Twój, Boże, na wieki wieków, berło sprawiedliwości berłem królestwa Twego**¹⁰. Jednak według Listu do Hebrajczyków to Jezus jest osobą, do której najbardziej pasuje ten opis w jego najbardziej dosłownym znaczeniu. To On jest Dawidowym Królem-Mesjaszem, którego „tron” będzie trwać na wieki. To Jezus wykazał się sprawiedliwością, pełniąc wolę Ojca w całym swoim życiu, a zwłaszcza w swej męce: decydując się na posłuszeństwo nie grzechowi, lecz

⁸ Hebrajski tekst ps 104,4 można oddać w następującej formie: „jako swych posłów używasz wichry, jako sługi – ogień i płomień” (BT), lub tak jak w Septuagincie, gdzie podmioty i dopełnienia są zamienione miejscami: „Ty wichry powołujesz na swoich posłańców, a na swoje sługi – płomień ognia” (ps 103,4 LXX).

⁹ W Piśmie tytuł „Bóg” jest niekiedy odnoszony do ludzi w sposób hiperboliczny lub analogiczny: Wj 4,16; 7,1; ps 82,6.

¹⁰ Niektórzy badacze utrzymują, że pierwszą część tego fragmentu należałoby przetłumaczyć jako „Twoim tronem jest Bóg”. Jednakże, jak wskazuje Vanhoye, takie stanowisko „jest nie do obrony, bowiem ukazuje ono Boga jako miejsce, na którym zasiada król!” (A. Vanhoye, *A Different Priest...*, s. 83). Tego typu ujęcie nie znajduje jakichkolwiek podstaw w Piśmie. Ponadto List do Hebrajczyków opisuje Syna jako zasiadającego po prawicy tronu Boga (HBR 8,1).

Bogu (HBR 4,15; 10,7–10), pokazał, że **umiłował sprawiedliwość, a zniechęcił nieprawość**. Berło stanowi symbol władzy królewskiej, zaś Jezus rozpoczął królewskie panowanie poprzez swoje zmartwychwstanie (HBR 1,3). W pełni może On też być nazywany „Bogiem”.

Werset ten jest jednym z niewielu nowotestamentowych tekstów, w których słowo „Bóg” (po grecku *ho theos*) odnosi się nie tyle do Ojca, co do Jezusa¹¹. Jednak poprzez przywołanie kolejnego wersetu psalmu autor Listu do Hebrajczyków jasno pokazuje, że Syn jest kimś odrębnym od Boga Ojca: **dlatego namaścił Cię, Boże, Bóg Twój olejkim radości bardziej niż równych Ci losem** (ps 45,8). To Bóg wywyższył Jezusa. Grecki termin przetłumaczony jako „namaścić” (*echrisein*) stanowi nawiązanie do obrzędu namaszczenia, na mocy którego królowie Izraela obejmowali swój urząd. Ponieważ słowo „Chrystus” pochodzi właśnie od tego czasownika i oznacza „pomazańca” (podobnie jak jego hebrajski odpowiednik, „Mesjasz”, pochodzi od hebrajskiego czasownika oznaczającego „namaścić”), fragment ten można by przetłumaczyć w następujący sposób: „Boże, Bóg Twój uczynił Cię Mesjaszem”. Zwrot „olejek radości” jest aluzją do osoby Ducha Świętego, który zstąpił na Jezusa przy chrzcie i „namaścił” Go do Jego mesjańskiej misji (Łk 4,18; Dz 10,38; zob. Iz 61,1–3) – podobnie jak było to wówczas, gdy duch Pański opanował Dawida przy jego namaszczeniu na króla (1 Sm 16,12–13). Słowo przetłumaczone jako **równi (...)** **losem** oznacza dosłownie „towarzyszy”¹² – jak zostanie jasno pokazane w dalszej części Listu do Hebrajczyków, tymi towarzyszami Króla-Mejasza są chrześcijanie¹³.

Nawiązując do tego psalmu, autor listu odpowiada na trudność, przed którą mogli stanąć niektórzy spośród jego judeochrześcijańskich adresatów. Dla Żydów najbardziej niewzruszonym przekonaniem wiary jest prawda o tym, że Bóg jest jeden i nikt inny nie jest taki, jak On (zob. PWT 6,4; Iz 46,9; Jr 10,6–7). Jak zatem ktokolwiek może przypisywać boskie prerogatywy Chrystusowi? List do Hebrajczyków – podobnie jak Ewangelia według św. Jana (1,1–4) – przezwycięża ten dylemat poprzez wykazanie, że samo Pismo zaświadcza, iż Syn jest kimś odrębnym

¹¹ Pozostałe fragmenty to J 1,1,18; 20,28; Rz 9,5; 2 Tes 1,12; Tt 3,4; 2 P 1,1.

¹² Tak też jest ono oddane choćby w BP czy BPau – przyp. tłum.

¹³ Ten sam termin, *metochoi* („towarzysze”, „uczestnicy”), jest użyty w odniesieniu do chrześcijan w HBR 3,1,14; 6,4.

od Boga Ojca, a zarazem w tajemniczy sposób pozostaje z Nim jednym. Nie ma dwóch Bogów. A zatem objawienie dotyczące boskości Chrystusa pod żadnym względem nie kłóci się z prawdą o absolutnej jedyności Boga. Częściowo na tych właśnie twierdzeniach została później oparta teologia trynitarna, zgodnie z którą Bóg jest w trzech Osobach mających jedną naturę boską¹⁴.

[1,10-12] Szósty cytat pochodzi z Ps 102,26-28. Psalm ten jest deklaracją wiary w transcendentę Boga, będącego ponad wszelkimi problemami i niepewnościami ziemskiego życia. Inaczej niż jest to w przypadku świata stworzonego, któremu właściwa jest niestałość, Bóg jest kimś wiecznym i niezmiennym: **one przeminą, ale Ty zostaniesz, i wszystko jak szata się zestarzeje (...). Ty zaś jesteś Ten sam, a Twoje lata się nie skończą.**

Autor Listu do Hebrajczyków wykorzystuje tekst psalmu w uderzający sposób. Podobnie jak było to w wersecie 6, cytuje on fragment Pisma mówiący o †Jahwe, Bogu Izraela, i po prostu przyjmuje za pewnik, że tekst ten odnosi się do Jezusa. Tok jego argumentacji wydaje się następujący: mesjasz, jak już pokazano, w Psalmie 2 jest określony mianem *s y n a* Bożego, zaś w Psalmie 45 nazywa się go *B o g i e m* i przypisuje mu atrybuty przysługujące wyłącznie Bogu. Trzeba zatem uznać, że Jezus – Mesjasz, którego panowanie trwa „na wieki wieków” (w. 8) – z pewnością jest Bogiem, którego „lata się nie skończą” (w. 12)!

Tak więc psalmy zapewniają biblijne podstawy dla padającego w prologu twierdzenia, zgodnie z którym Syn miał udział w stworzeniu wszechświata (HBR 1,2). Ponadto Psalm 102 pokazuje, że będzie On miał rolę do odegrania również przy *k o ń c u* wszechrzeczy, kiedy to niebo i ziemia „jak szata się zestarzeją”, a Syn **jak płaszcz je zwinie**. Słowa te stanowią zapowiedź wątku dotyczącego ęszatologicznego sądu i kosmicznych wstrząsów, który pojawi się pod koniec Listu do Hebrajczyków (12,26-27; zob. 1Z 34,4). Jednak ponieważ Syn jest zawsze „Ten sam”, a Jego „lata się nie skończą”, ludzie dochowujący Mu wierności nie muszą się niczego obawiać, gdyż mają coś, co będzie trwać na wieki. Jak stwierdzi dalej autor listu, „Jezus Chrystus – wczoraj i dziś, ten sam także na wieki” (HBR 13,8).

¹⁴ Zob. G.H. Guthrie, *Hebrews*, w: *Commentary on the New Testament Use of the Old Testament*, red. G.K. Beale, D.A. Carson, Baker Academic, Grand Rapids 2007, s. 939.

KRÓL ZASIADAJĄCY PO PRAWICY BOGA (1,13–14)

¹³*Do którego z aniołów kiedykolwiek powiedział:*

*„Siądź po mojej prawicy,
aż twych wrogów położę jako podnózek pod Twoje stopy”?*

¹⁴*Czyż nie są oni wszyscy duchami służebnymi, posyłanymi na pomoc tym,
którzy mają odziedziczyć zbawienie?*

ST: PS 103,20–21; 110,1

NT: MK 12,35–37; 14,62; 1 KOR 15,24–28

KKK: Jezus siedzi po prawicy Boga, 659–667; aniołowie w życiu Kościoła, 334–336

Ciąg cytatów z Pisma kończy się powtórzeniem pytania retorycznego z wersetu 5 [1,13] (Do którego z aniołów...?) oraz cytatem z Psalmu 110, stanowiącym ostatnie ogniwo w tym streszczeniu biblijnych świadectw na temat prymatu Jezusa. Podczas gdy aniołowie są sługami, pierworodny Syn jest prawowitym spadkobiercą, księciem koronnym, który na mocy Bożego rozporządzenia dziedziczy cały wszechświat.

Cytowany tutaj ps 110,1 jest tym starotestamentowym tekstem, który w Nowym Testamencie jest przywoływany częściej niż jakikolwiek inny¹⁵. W starożytnym Kościele miał on fundamentalne znaczenie dla zrozumienia tego, na czym polega wywyższenie Jezusa jako Pana. Początek chrześcijańskiej interpretacji tego tekstu dał sam Jezus, który w ewangeliach wykorzystuje go dla pokazania, że Mesjasz jest kimś większym od Dawida (MK 12,35–37). Autor Listu do Hebrajczyków, cytując ten werset, jak zwykle ma na myśli cały psalm i nawiązuje do całego szeregu pojawiających się w nim wątków, które zostaną rozwinięte w dalszej części listu: kwestii kapłaństwa, postaci Melchizedeka, motywu zwycięstwa nad nieprzyjaciółmi, zagadnienia sądu oraz boskiego zrodzenia, które nastąpiło przed stworzeniem świata. Zamieszczenie odwołania do tego psalmu właśnie tutaj ma strategiczne znaczenie: kończy ono łańcuch cytatów oraz przygotowuje grunt pod argumentację dotyczącą wiekuistego kapłaństwa Chrystusa, która przedstawiona zostanie w rozdziałach od trzeciego do dziesiątego.

¹⁵ Jest on cytowany w MT 22,44; MK 12,36; ŁK 20,42; DZ 2,34–35; HBR 1,13; zaś nawiązania do niego znajdują się w MT 26,64; MK 14,62; 16,19; ŁK 22,69; DZ 7,55–56; RZ 8,34; 1 KOR 15,25; EF 1,20–22; KOL 3,1; HBR 1,3; 8,1; 10,12–13; 1 P 3,22.

Zgodnie ze swoim nagłówkiem Psalm 110 jest „psalmem Dawidowym”, to znaczy skomponowanym przez Dawida, króla-muzyka¹⁶. Psalm ten ukazuje Dawida wygłaszającego uroczystą wyrocznię podczas koronacji swego syna, Salomona: „Rzekł Pan do Pana mego: »**Siądź po mojej prawicy, aż twych wrogów położę jako podnózek pod Twoje stopy**«” (PS 110,1)¹⁷. Pierwszym z wymienionych tu „Panów” jest Bóg, natomiast zwrot „pan mój” to grzecznościowy tytuł odnoszony do króla. Bóg zaprasza króla, by zajął miejsce, z którym związana jest najwyższa cześć i władza, i by rządził nie tylko Izraelem, ale też wszystkimi narodami „jak ziemia szeroka” (PS 110,6), podczas gdy Bóg sam pokona jego nieprzyjaciół.

Jak dobrze wiedzieli Żydzi zaznajomieni ze Starym Testamentem, żadnemu z aniołów nie została złożona tego typu obietnica. Dano ją natomiast synowi Dawida, a wypełnia się ona w Jezusie – Dawidowym potomku, który na wieki jest wywyższony po prawicy Ojca. Chrystus wciąż ma „wrogów”, którymi są nieprzyjazne siły, opierające się Jego panowaniu i dręczące Jego lud. Jednak – jak zapowiada Paweł w 1 KOR 15,24–28 – nastanie taki dzień, gdy wszyscy nieprzyjaciele Chrystusa zostaną Mu w sposób widzialny poddani i gdy Syn przekaze Ojcu odkupiony przez siebie świat¹⁸.

[1,14] Część ta kończy się kolejnym pytaniem retorycznym, wskazującym na to, jaką naprawdę rolę odgrywają aniołowie: **Czyż nie są oni wszyscy duchami służebnymi, posyłanymi na pomoc tym, którzy mają odziedziczyć zbawienie?** Autor Listu do Hebrajczyków już wcześniej jasno wykazał ich podporządkowanie Chrystusowi, teraz zaś stwierdza, że pełnią oni swą służbę dla dobra ludzi. Aniołowie oddają cześć Chrystusowi, pomagając Jego ludowi osiągnąć zbawienie, którym jest wybawienie od wszelkiego rodzaju zła i uzyskanie dostępu do Bożej obecności. Kwestia tego niespodziewanego uprzywilejowania istot będących tylko ludźmi zostanie szerzej omówiona w rozdziale drugim.

¹⁶ Niektórzy badacze utrzymują, że dopisek ten pierwotnie oznaczał nie tyle „psalm Dawidowy” (czyli napisany przez Dawida), co „psalm dla Dawida” (czyli poświęcony królowi Dawidowemu albo mający być przez niego wykonywany, albo dopuszczony do bycia uwzględnionym w Dawidowym zbiorze psalmów). Jednak niezależnie od tego, na ile te hipotezy mogą być trafne, przyjęta przez autora Listu do Hebrajczyków interpretacja tego tekstu opiera się na tym, jak był on pojmowany w jego czasach.

¹⁷ W przekładzie BT początek cytatu brzmi: „Wyrocznia Boga dla Pana mego” – przyp. tłum.

¹⁸ Zob. P.E. Hughes, *A Commentary...*, s. 70.

*Jaki jest sens Jezusowej śmierci na krzyżu?
I jakie ma ona znaczenie dla nas? Spośród
wszystkich ksiąg Nowego Testamentu właśnie
List do Hebrajczyków dostarcza najbardziej
dogłębnej i przenikliwej analizy tej tajemnicy,
leżącej w samym sercu chrześcijańskiej wiary. (...)
List do Hebrajczyków został skierowany do
wspólnoty składającej się z chrześcijan
zmagających się z różnymi problemami.
W przeszłości cechowali się oni żarliwością, lecz
doznali zniechęcenia, żyjąc pośród wrogiej im
kultury i w zagrożeniu dalszymi prześladowania-
mi. Niektórzy spośród nich przestali regularnie
uczestniczyć w liturgii, a byli też tacy, których
kuśiło odstąpienie od wiary.
(fragment książki)*

Cena det. **64,90 zł**

ISBN 978-83-7906-611-7

9 788379 066117

wdrodze.pl

Patronaty medialne:

OREMUS

